

באר ה"אור החיים הקדוש"

פרשת בלק פ"ה

סדר לימוד ב"אור החיים" הקדוש כתקנת מורינו הגאון רבי אלימלך בודרמן שליט"א

קראם הכתוב דכתיב (וכנים כ"ח) 'ישלח ה' וגו' את המארה וגו' ואת המגערות, והם שמות כתות המחבלים, קללה הוא כנגד עבירות חמורות וזעם כנגד עבירות קלות, ולזה כשהיה בלעם רוצה לקלל אומה היה בוחר עת הזעם, ולצד היותם כולם זעומים בשביל מעשיהם הרעים היו דבריו מועילים להם, וחשב בלק כי עם בני ישראל לא יחדל מהם עון וכשפיו יגידו לו כי לא נמלטו מתחלואי הנפש שהוא ענף המרוחק כמו שאמרנו, לזה אמר בלעם מה אקוב וגו' פירוש כי בכל ענפי הקדושה שבה נאחזים עם בני ישראל אין בו בשורש העליון שום שליטה מחלק המרוחק שבאמצעותו יעורר הדין עליהם, והנה ב' מדות עליונות שיששראל מתיחסים עליהם שם אל ושם הוי"ה ברוך הוא שם אל שכן נקרא יעקב ישראל פירוש ישר אל לשלול אל השורש מקום שהוא בחינת הרע והוא חלק המרוחק, ושם הוי"ה דכתיב (ס"ג) כי חלק ה' עמו, והם ב' הדרגות הקדושה שהשיגו ישראל ולזה אמר מה אקוב לא קבה אל כי שורש נשמתם שבבחינה זו אין בו רושם מזה חלק הרע כמו שאמרנו למעלה, גם בערך מקום עליון שהם שורשי נשמות הצדיקים שבבחינת שם הוי"ה לא זעם ה' פירוש אפילו דקדוקים שה' מדקדק עם הצדיקים לא נמצא שם, ומעתה מה יועילו קללותיו וזעמיו, ותאמר שיחפש בשורש הקודם להם ובענפים הסובבים, לזה בטל טענה זו מטעם שבקש ולא מצא, והוא אומרו כי מראש צורים אראנו וגו' פירוש צורים הם האבות כידוע והוא הביט וראה ראש הצורים שהם תרח ואבותיו ולא ראה מקום שממנו יעורר הדינים עליהם:

ושיעור הכתוב הוא על זה הדרך כי טעם שאני אומר לא זעם ולא קבה לא שבקשתי בחלק מהם לבד לא כן הוא אלא אני רואה ראש צורים, גם חפש אחר שורש האמהות והוא אומרו ומגבעות אשורנו, ובכל זה לא מצא מקום שיכנס דרך שם, ולהיות שיש להקשות בדבר איך יתכן שלא מצא נגע בראשונים תרח ואבותיו גם בתואל ולבן, לזה אמר הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב פירוש לבדד שאין שורשו משורש תרח ואבותיו וממין ענף ההוא אלא לבדד מין מחצב נשמות ישראל אין לו שום קורבה מהמולידים, ואומרו ובגוים לא יתחשב פירוש שאפילו עם אותם שנקראים גוים שהם אחיהם ממש והם ישמעאל ועשו ששניהם נקראים גוים, ישמעאל דכתיב (בלעם י"ז) ונתתיו לגוי גדול, ועשו דכתיב (ס"ג) שני גוים, לא יתחשב, וכן אמר ה' לאברהם (ס"א) כי ביצחק יקרא לך זרע למעט ישמעאל ועשו שאינם נחשבים זרעו, מעתה אין מקום לקלל לישראל לא לצדיקים ולא לבינונים, והגם שהיו ביד ישראל עונות עון העגל והמרגלים וכדומה, כבר אמר ה' עליהם לשון סליחה, ואולי כי לטעם זה לא היה ה' מתכעס כל אותם הימים שהיה בלעם רוצה לקלל ח"ו:

עוד יכוון באומרו הן עם וגו' מתמיה על בלק שרוצה לקלל ישראל ואמר הן עם זה הוא העומד אחר כלות כל האומות יעמוד בדד ישכון וכל האומות אין מבטח להם אפילו שנים רבות ואיך רוצה לעקור אומה המתקיימת עד סוף העולם, ואומרו ובגוים לא יתחשב פירוש לא בא לגדר חשבון מעלתם כשהיו לבדד כי אין דומה להם בכל הגדולות שגיעו האומות:

וישא משלו ויאמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל: {כ"ג ז'}
מודלגין מההתחלה ומתחילין מכאן:

לכה ארה לי יעקב וגו'. פירוש לפי שיש בישראל ב' הדרגות, גדר הצדיקים, וגדר הבינונים, וכבר כתבנו למעלה בפירוש שליחות בלק שאמר נכה בו ואגרשנו לאחד מהדרכים שנתכוון כנגד הבינונים נכה בו, וכנגד הצדיקים אמר ואגרשנו, כי ידוע היה להם הפלגת מעלת הצדיקים שלא תשלוט בהם כח הטומאה, והוא מה שאמר כאן ארה לי יעקב הם הבינונים לשון ארירה, זועמה ישראל הם הצדיקים המתכנים ישראל. והזעמה היא למטה מהארירה:

מה אקוב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה': {כ"ג ח'}

מה אקוב לא קבה וגו' כי מראש וגו'. קשה אם ה' קללו לזה מה מקום לקללו בלעם, גם אם זעם בו ה' מה צורך בזעמת בלעם הלא לא קרא לו בלק אלא לקלל למי שאינו מקולל וגו', עוד צריך לדעת מה נתינת טעם במאמר כי מראש צורים וגו' למאמר מה אקוב וגו'. ולעמוד על כוונת הדברים יש להעיר בעיקר הדבר של האיש המקולל, ממה נפשך אם הוא חייב כפי הדין רעה הבאה עליו באמצעות הקללה על כל פנים לא ינצל ממנה גם כי לא יקולל, ואם הוא כפי משפט אלהים לא עשה דבר שיתחייב עליו ביאת הרע קללתו תשוב על ראש המקלל, בשלמא הברכה לפי שמדה טובה מרובה, גם לעשות ה' רצון ידידיו לברך המתברכים מהם במדת החסד תקובל ברכתו גם למי שאינו ראוי לה כמו מעשיו, מה שאין כן מדה רעה כי לא יריע ה' לאדם חנם חס ושלום:

אכן עיקר הדבר הוא לפי שמדתו יתברך להאריך אפו לעוברי רצונו בין לצדיק כשיחטא בין לרשע הגם שירצה לחטוא, ומדה זו היא אחת מ"ג מדות רחמים שנאמרו למשה ונוהגת תמיד זולת בעת אשר יזעום ה' דכתיב כי רגע באפו (פסלים ט) אז מתגברים הדינים על הנתבע במשפט באותו זמן ולא תתנהג מדה זו של ארך אפים, וכמו כן כשיקלל אדם את חברו תסובב הקללה שעונותיו אשר ה' מאריך לו אפו עליהם ימהר ליפרע ממנו, אבל אם אין לו עון לא תועיל קללת המקלל כלום:

עוד אשכילך כי כל עושה רשע יפעיל פגם במדה עליונה בענף ההוא שתלויה אותה מצוה שעבר עליה, ולא בכל המדה הוא פוגם אלא בשורש נשמתו, והפגם הוא שתהיה אחיזה לחלק המרוחק לעמוד שם וליהנות ממקור החיים, וחלק זה המרוחק נעוץ סופו בתוך החוטא וראשו יונק ממקום שורש הנפש החוטאת, וזה יהיה כל עוד שלא שב האדם בתשובה או לא נפרע על חטאו, וזה הוא סוד נושא עון שאמרו רז"ל שה' מפרנס הקטיגור הנברא מחטא האדם, וכי הוא זה הנפרע מהאדם עצמו (חומ"ג פ"ג): כאומרו (וינמיס ט) תיסרך רעתך, וכתוב (שפי טו) ותמוגנו ביד וגו', והאיש המקלל יעורר הדין בכח הקללה בעת הזעם למהר להשליט השליט באדם לרע לו:

עוד יש לדעת כי חלק הארור יקרא בשם זה קללה וזעמה, וכן

באר ה"אור החיים הקדוש"

פרשת בלק פ"ה

מיגיעים אותו כביכול על דרך אומרו (מלאכי ג) הוגעתם ה' בדברכם, ולזה אמר ולא ראה עמל בישראל:

פ' אלסיו עמו ותרועת מלך בו. פירוש כנגד ב' בחינות שהזכיר, הנקראים בשם יעקב שהם ההמון עם, והמתכנים בשם ישראל שהם הצדיקים, ה' אלהיו עמו הם הצדיקים שעושים מאהבה, לזה אמר ה' שהוא שם החסד לומר שאין עבודת הצדיק לצד הדין אלא אוהב הטוב במה שהוא טוב, ודקדק לומר אלהיו שלא תחשוב שאם ה' מייסרהו ישוב אחור, לזה אמר אלהיו שהגם שייסרהו על משמרת אהבתו יעמוד, וכנגד כת ההמון הנקראים בשם יעקב אמר ותרועת מלך בו שהוא ירא לצד המשפט:

עוד ירצה לומר שבח השגתם שלא בחר ה' לשכן שמו אלא עמם, ועוד שעשה בהם כח עליון שיכולין לאבד כל מה שנותנין בו עיניהם כמלך עולם, והוא אומרו ותרועת מלך בו פירוש אין צריכין שה' יאבד קמיהם אלא בהם עצמן יש הדרגה זו. וכן תמצא שהצדיקים כל מקום שנותנים בו עיניהם להשחית בכל הנבראים הם בעלי היכולת:

עוד יתבאר על דרך אומרו ז"ל (נכוח סא): על רבי עקיבא שהיו סורקים בשרו במסרקות של ברזל והיה מאריך באחד וכו', והוא אומרו ה' אלהיו עמו פירוש מדבק נפשו בה' אלהיו בתכלית החיבה הגם שתורעת מלך בו בשבט ברזל שסורקין בשרו, ואפילו בזמן עצמו שהשבט בו שהיו סורקים וכו' אף על פי כן ה' אלהיו עמו:

וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב: {כ"ה א"}

ויקח ישראל בשטים וגו'. צריך לדעת מה צורך בהודעת מאמר זה, ורו"ל (מד"י וממנואל) העירו בזה ואמרו כי להודיעך בא כי זה סיבה לזנות וכו' לפי שהמקום מטבעו לעורר טבע התאוה הבהמית, ונראה לפרש שהכתוב יעיד סיבת הזנות שהיתה לפי שיצאו העם לטייל חוץ למחנה ישראל ושם נמצאו בנות מואב, והוא אומרו וישב ישראל בשטים פירוש במקום שהיו מטיילים בו חוץ למחניהם, ושטים הוא לשון טיולים כדרך אומרו (יא מ) שטו העם ופירש"י שם וזה לשונו אין שייט אלא לשון טיול, וזה סיבת ויחל העם לזנות: כאן מדגלין

ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והקע אותם ליהוה נגד השמש וישב חרון אף ה' מישראל: {כ"ה ד'}

ויקח חרון וגו'. הוצרך להשיב חרון גם אחר עשות משפט, לפי שהבית דין של מטה אין מענישים אלא לעושים בעדים והתראה ואם יעשה ה' משפט יגוף גם עושים בלא עדים ובלא התראה וכשיצא המשחית ישחית גם לחושבי מחשבות רע, לזה אמר להם לעשות משפט ובזה ישוב חרון אפו לבל ישחית עובדיה בלא עדים ובלא וכו' וישובו ויחיו:

לא הביט און בעינקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו: {כ"ה ב"א'}

לא הביט און בעינקב. יתבאר על פי דבריהם ז"ל (נע"מ ח"ג נע"ט) שאמרו כי על ידי חטא האדם נרשם רושם כח הרע באבר שבו עשאו והיא בחינת הפגם המוזכרת בדבריהם ז"ל, ופירוש און הוא כח הרע הנמשך מהעבירה, על דרך אומרו (מש"י) לא פעלתי און, וכתוב (תפלים קס) יוליכם ה' את פועלי האון, ולזה אמר לא הביט און שהוא רושם המפעל הרע אינו אפילו ביעקב שהן המון העם שיתכנו בשם יעקב שכלם נשמרים מעשות רע, והגם שיטעו מדרך השכל אינו נקבע בנפשם האון שהוא חלק הרע, על דרך אומרו (ק"י ד') כלך יפה ומום אין בכך פירוש שאין החטא עושה בו מום קבוע אלא לכלוך העובר על ידי רחיצה והדחה, וכמו שרמזו ז"ל (תפלים ק"י) במה שאמר הכתוב שחורה אני ונאווה יעיין שם, ואמרו ולא ראה עמל בישראל פירוש אפילו פגם שצריך עמל להעבירו אינו באותם שנקראים ישראל שהם הצדיקים:

או ירצה אומרו לא הביט און הוא חטא המחשבה שגם הוא יקרא און על דרך אומרו (תפלים ס"ו) און אם ראיתי בלבי, שאין ה' מביט אל המחשבה הרעה, ביעקב פירוש שאין עושה ביעקב המחשבה הרעה רושם האון שהיא ענף הרע, ולזה דקדק לומר לשון הבטה שהיא יותר מהראיה פירוש כי הגם כי בראיה ראשונה הוא רואה מחשבה הרעה כשהוא מביט בפנימיות מפעלה אין און, ודקדק לומר און ביעקב פירוש שאינו עושה בו החטא ההוא רושם, וזה אפילו בהמון העם אשר בשם יעקב יכונה, וכנגד הצדיקים שבהם אמר ולא ראה פירוש אפילו מחשבה בלתי הגונה הנקרא עמל שעמל עמו יצר הרע בכח המחשבה להתותה מדרך השכל והצדיקים לבם חלל בקרבם, והוא אומרו ולא ראה עמל בישראל. גם נתכוון לומר שהצדיקים הגם שעושים מצות וכל עסקם בתורה אינם מרגישים שיש להם עמל על דרך אומרו (תפלים עג) עמל הוא בעיני אלא אדרבא כאדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים לרוב חשקם בתורה. גם נתכוון על דרך אומרו (מש"י מ) אני בינה לי גבורה, כי כשהצדיקים עוסקים בתורה ומתמידין בה אין להם עמל בעסק התורה שאדרבא היא נותנת לו גבורה:

עוד ירצה לומר כי באמצעות ב' הדרגות שיש בישראל אין הקב"ה מקפיד על רשע שבעולם מהאומות ובזה אינו מאבדם גם אינו יגע בבריות עולמו ובנשיאת עול לכל הדברים הצריכין לעולם, והוא אומרו לא הביט און שיש בעולם בשביל יעקב, גם אינו רואה עמל שעמל כביכול בסבילת העולם ובמזונותיו ובסיפוק צרכיו הכל אינו חש לו בשביל ישראל, והוא אומרו בישראל בשביל ישראל, וכן תמצא שאם ישראל הולכים בדרך התורה והמצות ה' נותן טובו לעולם וניזונים ונהנים גם האומות יחד, ומעתה המבקשים לעקור אומה זו מבקשים לאבד העולם ויושביו. עוד נתכוון באומרו ולא ראה עמל בישראל כי הצדיקים כל צפופם עושים בו נחת רוח לה' ואינם

לעילוי נשמת
הרה"ח ראובן בן הרה"ח ישראל עוזר קליין זצ"ל
נלב"ע בחג השבועות תשע"א